

MADANIY TURIZMDA EKSKURSIYANING AHAMIYATI VA EKSKURSIYA TURIZM SOHASINING BIR QISMI SIFATIDA

Muhsina Jo‘raboyeva

Annotatsiya: Mazkur maqolada madaniy turizmning zamonaviy global tendensiyalar kontekstida o‘rni, ekskursiyaning turizm industriyasi ichidagi iqtisodiy, ijtimoiy va madaniy funksiyalari hamda uning milliy merosni targ‘ib qilishdagi o‘ziga xos ahamiyati tahlil qilinadi. Ekskursiyaning turizm infratuzilmasidagi o‘rni, madaniy identifikatsiya va kommunikatsiyani kuchaytirishdagi roli, shuningdek, zamonaviy raqamli transformatsiya sharoitida ekskursiya faoliyatining yangi modellarini shakllantirish istiqbollari yoritilgan. Tadqiqotda O‘zbekiston misolida madaniy turizmning davlat siyosati, hududiy strategiyalar va xalqaro hamkorlik bilan uyg‘unlashgan rivojlanish yo‘nalishlari ham ko‘rib chiqilgan.

Kalit so‘zlar: madaniy turizm, ekskursiya, meros, identitet, milliy qadriyatlar, turizm infratuzilmasi, raqamli turizm, ekskursovod, xalqaro tajriba.

Madaniy turizm insoniyatning o‘zligini anglash, o‘zga xalqlarning tarixiy va madaniy boyligini o‘rganish istagidan kelib chiqqan eng qadimiy sayohat turlaridan biridir. Bu turizm shakli jamiyat madaniyatining turli qatlamlarini birlashtiruvchi, shaxsiy va jamoaviy identitetni mustahkamlovchi hamda milliy o‘zlikni global miqyosda namoyish etuvchi muhim ijtimoiy hodisadir. Bugungi kunda madaniy turizm turizm industriyasining eng tez rivojlanayotgan segmentlaridan biri sifatida xalqaro iqtisodiy munosabatlarda ham o‘ziga xos ahamiyat kasb etmoqda. Uning markazida esa ekskursiya jarayoni turadi — ya’ni tarixiy yodgorliklar, me’moriy ansambllar, muzeylar, teatrlashtirilgan marosimlar va madaniy tadbirlar orqali o‘tmish bilan hozirgi zamon o‘rtasida intellektual ko‘prik yaratuvchi vosita. Ekskursiya insonni faqat kuzatuvchi emas, balki faol ishtirokchiga aylantiradi; u orqali sayyohlar tarixiy manzillarni idrok etish, ma’naviy qadriyatlarni anglash, o‘z tajribasini madaniy kontekstda boyitish imkoniyatiga ega bo‘ladi. Shu jihatdan ekskursiya — bu nafaqat ma’lumot yetkazish jarayoni, balki ijtimoiy-madaniy muloqot, estetik zavq va ma’naviy o‘rishning manbai sifatida ham alohida o‘ringa ega. Ekskursiya faoliyatining turizm sohasidagi o‘rni, avvalo, uning madaniy va iqtisodiy komponentlari

uyg'unligida namoyon bo'ladi. Bir tomondan, ekskursiya xizmatlari turizm infratuzilmasining asosiy yo'nalishlaridan biri bo'lib, sayyohlik kompaniyalari, gidlar, tarjimonlar, transport va mehmonxona tizimlari bilan uzviy bog'liq; ikkinchi tomondan, u madaniyatni ommalashtirish, mahalliy aholining iqtisodiy faolligini oshirish hamda hududlar brendini shakllantirishda strategik ahamiyatga ega. Masalan, O'zbekistonda tarixiy-madaniy meros obyektlari — Samarqand, Buxoro, Xiva, Termiz, Shahrisabz kabi shaharlar ekskursiya turizmining yadro zonalarini tashkil etadi. Bu hududlarda madaniy yo'nalishdagi ekskursiyalar nafaqat tashrif buyuruvchilarning estetik ehtiyojini qondiradi, balki ularni xalq hunarmandchiligi, milliy taomlar, folklor san'ati va marosim madaniyati bilan tanishtiradi. Shu orqali ekskursiya jarayoni turizmning ko'p tarmoqli tizimida integratsion rol o'ynaydi. Jahon turizm tashkiloti (UNWTO) ma'lumotlariga ko'ra, madaniy turizm umumiy sayyohlik oqimining 40 foizidan ortig'ini tashkil etadi, bu esa ekskursiya xizmatlariga bo'lgan talabning doimiy oshib borishini anglatadi. Zamonaviy texnologik transformatsiya jarayonida ekskursiya faoliyati ham sezilarli o'zgarishlarga duch kelmoqda. Raqamli gidlar, virtual ekskursiyalar, audiovizual platformalar, 3D rekonstruksiyalar va kengaytirilgan reallik (AR) texnologiyalari ekskursiya jarayonini yangicha bosqichga olib chiqmoqda. Bu esa, bir tomondan, turizm sohasida innovatsion yondashuvlarni kuchaytirs, ikkinchi tomondan, tarixiy meros obyektlarini himoya qilish, ularni ommaga yetkazishda ekologik va texnik xavfsizlikni ta'minlaydi.

O'zbekistonda ham bu yo'nalishda sezilarli natijalarga erishilmoqda: "Smart Tourism" konsepsiyasi asosida raqamli gid tizimlari joriy etilmoqda, madaniy obidalar bo'yicha interaktiv xaritalar yaratilmoqda, turistik markazlarda AR-yo'naltiruvchilar ishlamoqda. Shu bilan birga, ekskursiya xizmatlari professional standartlarga asoslangan gid tayyorlash tizimi bilan qo'llab-quvvatlanmoqda. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi "Turizm sohasida kadrlar tayyorlash tizimini takomillashtirish chora-tadbirlari to'g'risida"gi qarori mazkur jarayonni huquqiy asos bilan mustahkamladi. Ekskursiyaning ijtimoiy-madaniy mohiyatini tahlil qilar ekanmiz, uning madaniyatlararo muloqotni rivojlantirishdagi o'rni alohida e'tiborga loyiqdir. Har bir ekskursiya — bu o'zaro tushunish, madaniyatlar o'rtasida ko'prik qurish, sivilizatsiyalarni bir-biriga yaqinlashtirish imkonidir. Xususan, ziyorat turizmi, gastronomik turizm yoki folklor festivallari doirasidagi ekskursiyalar nafaqat sayohatchilarni yangi tajribalarga yo'naltiradi, balki

ularni milliy qadriyatlar tizimiga sho‘ng‘itadi. Ekskursiya jarayonida sayyoh o‘zining estetik dunyoqarashini boyitadi, madaniy empatiyani his etadi va o‘zini global madaniyatning faol ishtirokchisi sifatida anglay boshlaydi. Shu sababdan ham ekskursiya – bu oddiy sayohat emas, balki intellektual va ma’naviy rivojlanish jarayonidir. Ekskursiovdlar esa bu jarayonning asosiy vositachilari bo‘lib, ularning bilim darajasi, nutq madaniyati, psixologik tayyorgarligi va etnopedagogik yondashuvi turistik tajribaning sifatini belgilovchi mezonlardir.

Kelajakda madaniy turizm va ekskursiya faoliyatining istiqbollari ko‘p jihatdan davlat siyosati, hududiy turizm strategiyalari va xalqaro hamkorlik dasturlariga bog‘liq bo‘ladi. UNESCO, ICOMOS, UNWTO kabi tashkilotlar bilan hamkorlikda madaniy meros obyektlarini asrash, ularni turizmga integratsiya qilish hamda xalqaro targ‘ibotini kuchaytirish orqali ekskursiya xizmatlarini global darajada rivojlantirish mumkin. O‘zbekistonda bu borada “Madaniy meros yili” doirasidagi loyihalar, “Buyuk ipak yo‘li” brendi ostidagi transmilliy yo‘nalishlar va mintaqaviy turizm markazlarini rivojlantirish tashabbuslari yuqori samara bermoqda. Shu bilan birga, barqaror turizm tamoyillariga asoslangan ekskursiya tizimini yaratish, ekologik mas’uliyat, mahalliy hamjamiyatlarning manfaatlarini hisobga olish, milliy merosni tijoratlashtirmasdan targ‘ib qilish muhimdir. Bunday yondashuv madaniy turizmni iqtisodiy foyda manbai bilan bir qatorda, ma’naviy boylikni asrovchi, jamiyatni birlashtiruvchi omil sifatida mustahkamlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022-yil 28-yanvardagi PQ–110-son qarori.
2. Jahon turizm tashkiloti (UNWTO) hisobotlari, 2023.
3. UNESCO World Heritage Centre. Annual Report, 2024.
4. Mirziyoyev Sh.M. “Yangi O‘zbekiston taraqqiyot strategiyasi” — Toshkent, 2022.
5. Xoliqov A., Raximova D. Madaniy turizm nazariyasi va amaliyoti. Toshkent: Iqtisodiyot, 2021.
6. ICOMOS Charter for Cultural Tourism, 2022.
7. O‘zbekiston turizm qo‘mitasi ma’lumotlari, 2024.

